

Małgorzata Janiak

Akademickie kształcenie bibliologów i informatologów

Forum Bibliotek Medycznych 7/1 (13), 17-29

2014

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Dr Małgorzata Janiak
Kraków – UJ

AKADEMICKIE KSZTAŁCENIE BIBLIOLOGÓW I INFORMATOLOGÓW

Abstract

The aim of this paper is to present the changes in the academic education of librarians and specialist of information science which occurred after the introduction of the National Qualifications Framework and to determine what are the most important learning outcomes proposed for the fields of study conducted within the domain of Information Science and Librarianship.

The result of the analyses is the depiction of the profile of the Polish university graduates and to establish the differences between the assumed learning outcomes and the actually acquired knowledge, skills and social competence.

Streszczenie

Celem artykułu jest zaprezentowanie zmian w akademickiej edukacji bibliotekarzy oraz specjalistów informacji naukowej występujących po wprowadzeniu Krajowych Ram Kwalifikacyjnych i określenie najważniejszych wzorców nauczania zaproponowanych dla kierunków informacji naukowej oraz bibliotekoznawstwa.

Wynikiem tej analizy jest opisanie profilu absolwenta polskiego uniwersytetu oraz określenie różnicy pomiędzy zakładanymi wynikami nauczania a rzeczywistością, zdobytą wiedzą, umiejętnościami oraz kompetencjami społecznymi.

Wstęp

Daniel Kahneman, psycholog i ekonomista, laureat nagrody Nobla, w książce *Pułapki myślenia*¹ napisał, iż uczestnicy eksperymentów prowadzonych przez niego oraz przez Amosa Tversky'ego rozpoznawali zawód bibliotekarza w profilu osoby „porządnej i potulnej, dbałej o szczegóły”, „nieśmiałej i wycofanej”, chociaż „chętniej do pomocy”. W związku z tym, iż ten stereotyp bardzo różni się od wymagań stawianym

¹ Daniel Kahneman: *Pułapki myślenia: o myśleniu szybkim i wolnym*. Poznań 2012 [dok. elektr.]

współczesnym bibliotekarzom i pracownikom związanym z informacją naukową przygotowano syntetyczny profil absolwentów kierunków prowadzonych w obszarze nauk humanistycznych, dla dyscypliny: bibliologia i informatologia studiów 1 i 2 stopnia (zgodnych z Deklaracją Bolońską 1999), nazywanych najczęściej: informacją naukową i bibliotekoznawstwem. Wcześniej kształcono na nich przede wszystkim bibliotekarzy, dziś mówi się też o informatologach, pracownikach informacji, infobrokerach, edytorach, wydawcach, redaktorach serwisów internetowych, księgarzach, czy archiwistach².

W artykule zaprezentowano jakimi najważniejszymi cechami, określonymi przez wiedzę, umiejętności oraz kompetencje społeczne, powinien charakteryzować się absolwent studiów licencyjnych i magisterskich. Przedstawiono także zunifikowany opis programów studiów, wymieniając niektóre nazwy prowadzonych w różnych jednostkach zajęć, zarówno tych, które są najbardziej typowe, jak i tych najbardziej unikatowych. Zaznaczyć przy tym należy, iż w wielu ośrodkach zajęcia modułowe dotyczące szerszego obszaru wiedzy, obejmują więcej tematów, jeśli więc w tytułach zajęć nie pojawiają się konkretne zagadnienia, można je odnaleźć w szczegółowych opisach. Stąd ogólna charakterystyka programu studiów powstała po analizie opisów kierunków, ich programów, planów, sylabusów, a także profili absolwentów, które prezentowane są na stronach internetowych polskich jednostek prowadzących studia w dyscyplinie bibliologia i informatologia³. Wzięto pod uwagę uczelnie prowadzące studia 1 i 2 stopnia: Uniwersytet Jagielloński w Krakowie; Uniwersytet Łódzki; Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie; Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu; Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie; Uniwersytet Śląski w Katowicach; Uniwersytet Warszawski; Uniwersytet Wrocławski oraz uczelnie proponujące tylko studia 1 stopnia: Uniwersytet w Białymstoku⁴, Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu – Wydział Pedagogiczno-Artystyczny w Kaliszu. Przeanalizowano również informacje o Uniwersy-

² Danuta Konieczna: Edukacja bibliotekarzy i pracowników informacji naukowej – przeszłość, terażniejszość i przyszłość. *Bibl. Warm.–Mazur*. 2011 nr 3/4 (http://www.wbp.olsztyn.pl/bwm/bwm_3-4_2011/educ.html)

³ Na stronach internetowych uczelni nie zawsze są prezentowane dokładne opisy studiów wraz ze wszystkimi sylabusami przedmiotów (niektóre dane dostępne są np. dla osób zalogowanych), w informatorach o studiach dane o profilach absolwentów niekoniecznie rozdzielone zostały na triadę: wiedza, umiejętności, kompetencje społeczne, czasem też dotarcie do informacji nie jest do końca intuicyjne. W trakcie analiz nie zawsze dobrze działały strony www, zwłaszcza zauważalny było brak danych historycznych (od kiedy istnieje kierunek, kiedy zostały zmienione programy studiów itp.)

⁴ Nabór na rok akademicki 2014/2015 został zawieszony

tecie Zielonogórskim⁵, Wyższej Szkole Biznesu w Pile⁶, Wyższej Szkole Umiejętności Społecznych w Poznaniu⁷, Uniwersytecie Jana Kochanowskiego w Kielcach⁸ oraz Akademii Humanistycznej im. Aleksandra Gieysztor w Pułtusku⁹.

Wprowadzenie Krajowych Ram Kwalifikacji, jako opisu wzajemnych relacji między kwalifikacjami zdobywanymi w różnych jednostkach służyć miało *większej przejrzystości, dostępności i jakości zdobywanych kwalifikacji. KRK stworzone zostały między innymi dla potrzeb rynku pracy i społeczeństwa obywatelskiego*¹⁰, co oznacza, iż charakterystyka procesu edukacyjnego skupiona jest przede wszystkim na efektach kształcenia. Te zaś wyrażone w odniesieniu do profili: ogólnoakademickiego i praktycznego, opisywane zostały poprzez triadę: wiedza, umiejętności i kompetencje społeczne. Taki też podział zastosowano w tym artykule dla przedstawienia profilu absolwenta. Ogólne efekty kształcenia określone zostały (w odniesieniu do nauk humanistycznych, społecznych, ścisłych, przyrodniczych, technicznych, medycznych, nauk o zdrowiu oraz nauk o kulturze fizycznej, rolniczych, leśnych i weterynaryjnych oraz sztuki) w rozporządzeniu Ministra Nauki i Szkolnictwa z dnia 2 listopada 2011 r. w sprawie Krajowych Ram Kwalifikacji dla Szkolnictwa Wyższego. Na nim wzorowały się uczelnie modyfikujące lub tworzące kierunki studiów, co wpłynęło na pewne podobieństwa w programach oraz umożliwiło zaprezentowanie w tym artykule zunifikowanego zakresu studiów.

Dodatkowo umożliwiono uczelniom otwieranie nowych kierunków, o ile posiadają one odpowiednie uprawnienia i kadre. Dla dyscypliny bibliologia i informatologia powstały: *Informacja w e-społeczeństwie* (Lublin – studia 1 stopnia), *Zarządzanie informacją i bibliologia* (Toruń – studia 1 i 2 stopnia). *Publikowanie cyfrowe i sieciowe* (Wrocław – studia 1 stopnia), *Architektura informacji* (Kraków – UP – studia 1 stopnia). Od roku akademickiego 2014/2015 pojawią się też: *Zarządzanie informacją* (Kraków – UJ – studia 1 i 2 stopnia) oraz *Informacja w instytucjach e-społeczeństwa* (Katowice – studia 1 stopnia). Poza tym

⁵ Na rok akademicki 2014/2015 brak w wykazie kierunku *Informacja naukowa i bibliotekoznawstwo*. Z kierunków pokrewnych wymienić można jedynie specjalność *Zarządzanie dokumentacją w urzędzie i firmie*, prowadzoną w Instytucie Historii

⁶ W 2014 r. brak informacji o studiach prowadzonych w dyscyplinie bibliologia i informatologia. Z kierunków pokrewnych wymienić można jedynie studia podyplomowe: *Zarządzanie bezpieczeństwem informacji* prowadzone we współpracy z Polskim Instytutem Kontroli Wewnętrznej w Warszawie

⁷ W wykazie kierunków na rok akademicki 2014/2015 pojawiła się informacja o studiach licencjackich informacji naukowej i bibliotekoznawstwa, które prowadzone będą na Wydziale Prawa i Komunikacji Społecznej. Trwają studia niestacjonarne

⁸ Ostatnie informacje o studiach dotyczyły 2011 r., przy czym w nowej uchwale rekrutacyjnej na rok akademicki 2014/2014 pojawiły się studia 1 stopnia informacji naukowej i bibliotekoznawstwa stacjonarne i niestacjonarne

⁹ W 2014 r. na stronach internetowych Akademii nie zamieszczono już informacji ani o studiach stacjonarnych i niestacjonarnych, jak i o studiach podyplomowych

¹⁰ Krajowe Ramy Kwalifikacji [dok. elektr.] <http://www.nauka.gov.pl/finansowanie/fundusze-europejskie/program-operacyjny-kapital-ludzki/krajowe-ramy-kwalifikacji/> [20 V 2013]

wymienić należy pokrewny kierunek: *Infobrokerstwo, zarządzanie dokumentacją i archiwistyka* (Kraków – UP, Instytut Historii – studia 1 stopnia).

Jak widać chociażby z nazw studiów (a także z analizy ich opisów) poza odwołaniami do historii i kultury książki oraz bibliotek nacisk położony został na informatologię, społeczeństwo informacyjne i zarządzanie, co pokazuje, iż te aspekty są najbardziej interesujące dla kandydatów. Potwierdzają to informacje dotyczące naborów na studia.

Ogólny zakres studiów

Studia na kierunkach związanych z informatologią i bibliologią charakteryzowane są najczęściej jako studia umożliwiające zdobycie wiedzy oraz praktycznych umiejętności odnoszących się do procesów, usług i działalności informacyjnej. Podkreślane są wiedza i umiejętności związane z obiegiem informacji we współczesnym świecie (często jako infobrokering), z przekazywaniem informacji, organizacją i zarządzaniem wiedzą oraz komunikacją naukową i społeczną. Historycznie wcześniejszy profil humanistyczny, dalej widoczny w programach studiów (np. blok: *Wiedza o dawnej książce i księgarstwie* – Toruń), gdzie studenci mają wiele zajęć związanych z dziejami książki i prasy, bywa zastępowany przez profil społeczny (związany z informacją i wiedzą), dzięki któremu absolwenci poruszają się sprawnie po środowisku technologii cyfrowych, czy też zajmują się obiegiem wszelkiego rodzaju dokumentów, w tym tworzeniem kolekcji cyfrowych (Kraków – UJ).

Większość obecnych programów studiów określić można jako humanistyczno-społeczne (z akcentem położonym na systemy informacyjne). Obejmują one takie ogólne zagadnienia, jak: wiedza o kulturze, w tym: antropologia kultury (Lublin), czy dziedzictwo narodowe [np. *Dziedzictwo kulturowe w archiwach, bibliotekach i muzeach* (Katowice); *Zachowanie dziedzictwa kulturowego: książka, biblioteka, archiwum* (Kraków – UJ), *Zbiory specjalne* (Białystok, Warszawa), *Kodykologia* (Lublin)], *Problemy kultury literackiej* (Katowice), historia książki, także książki współczesnej, *Historia kultury książki* (Wrocław), historia piśmiennictwa [np. jako *Pismo w kulturze* (Lublin)], prasy, bibliotek [np. jako *Biblioteka jako instytucja kultury i informacji* (Wrocław)], instytucji kultury i życia literackiego (Łódź). Szczegółowe zajęcia poświęcone są np. *Klubowi Interesującej Książki* (Lublin). Rzadziej pojawiają się kwestie związane z bezpośrednim zachowaniem dokumentów, czyli zagadnienia konserwatorskie [np. *Ochrona i konserwacja zbiorów bibliotecznych* (Katowice)].

Zaakcentowane jest literaturoznawstwo poprzez historię literatury powszechnej i polskiej, ze szczególnym uwzględnieniem literatury dla dzieci i młodzieży, czy też literatury popularnej w bibliotece (Łódź). Podkreślane są sprawy związane z kulturą języka polskiego (Kraków – UP), krytyką literacką i publicznością literacką (Wrocław), czy klasyfikacją dzieł. Szczegółowe zajęcia to np.: *Warsztaty inicjacji literackiej* (Warszawa), czy *Komunikowanie przez pisanie czyli jak stworzyć dobry tekst* (Lublin). Ważne są także zajęcia z czytelnictwa (np. *Czytelnictwo i odbiór Internetu* Kraków – UJ).

Związane z dokumentami i ich tworzeniem są również przedmioty prezentujące zagadnienia wydawnicze i księgarskie, określane często jako zajęcia edytorskie (np. elektroniczne publikowanie: Kraków – UJ; Wrocław) oraz prasoznawcze (w nawiązaniu do czasopism drukowanych, jak i elektronicznych). Edytorstwo to też estetyka druku (Kraków – UP, Wrocław), *Typografia i grafika książki*, czy ogólnie *Sztuka książki* (Wrocław, Katowice), chociaż nie są typowe dla wszystkich uczelni treści nauczania.

Wiedza ogólna zdobywana przez studentów związana jest z naukoznawstwem, historią nauki [np. *Wielkie dzieła, wielcy uczeni* (Lubin)], metodami badań naukowych (ilościowymi i jakościowymi), z zaakcentowaniem statystyki, kierunkami rozwoju nauki (Toruń), teorią poznania, czy z upowszechnianiem wiedzy (Lublin). W odniesieniu do metodologii badań akcent kładziony jest na bibliometrię i infometrię (Lublin, Łódź, Kraków – UJ).

Oczywiście teoria bibliologii i informatologii, kierunki badawcze w bibliologii, bibliotekoznawstwie, informatologii (Katowice), czy *Nauki pomocnicze bibliotekoznawstwa* (Lublin) stanowią trzon każdego programu studiów.

Dodatkowo mówi się o zagadnieniach prawnych, zwłaszcza związanych z ochroną własności intelektualnej oraz o etyce w działalności informacyjnej i bibliotecznej (np. Katowice, Kraków – UJ, Toruń).

Niektóre ośrodki proponują zajęcia z ekonomii [np. *Ekonomiczne aspekty działalności bibliotecznej i informacyjnej* (Kraków – UJ)], czy z *Pozyskiwania funduszy zewnętrznych* (Lublin), zwłaszcza poprzez pisanie projektów grantowych (Kraków – UJ).

Komunikacja naukowa (np. Kraków – UJ) uzupełniona została zagadnieniami związanymi z procesami komunikacji w społeczeństwie [np. *Komunikacja medialna i społeczna* (Warszawa)], opartych na różnych mediach: książkach [np. *Biblioteka i książka w procesie komunikacji społecznej* (Kraków – UJ), *Książka wobec innych środków przekazu* (Białystok); *Książka jako środek przekazu w XIX i XX wieku* (Toruń)], czy systemach informacyjnych. Szczegółowe zajęcia to np. *Lingwistyczne podstawy informacji*, *Słowo i obraz w relacjach społecznych*, *Semiotyka przekazu informacyjnego* (Lublin).

Szczególnie akcentowane są zagadnienia związane z użytkownikami (klientami, interesariuszami) ośrodków informacji, zwłaszcza umiejętnościami współpracy, a szczególnie udzielania pomocy w docieraniu do wiedzy, zaspokajania potrzeb informacyjnych (niekoniecznie osobiście, również poprzez odpowiednie przygotowanie systemu informacyjnego). Niektóre ośrodki proponują zajęcia, które mają „udoskonalać” kwalifikacje samych studentów np. *Kultura poprawnego myślenia* (Lublin), czy *Trening umiejętności interpersonalnych* (Toruń). Wiedza o czytelnikach przekazywana jest także w trakcie zajęć pomagających sklasyfikować i pogrupować interesariuszy, co pozwala lepiej określić a priori ich potrzeby informacyjne [np. *Obsługa biblioteczna*

mniejszości narodowych, etnicznych i wyznaniowych (Katowice)]. W treściach przedmiotów pojawiają się też odniesienia do struktur lokalnych i zarządzania informacją dla środowisk lokalnych.

Bloki związane z tzw. technologią informacyjną, tworzeniem systemów informacyjnych (baz danych, stron www) z uwzględnieniem bibliotek cyfrowych i repozytoriów (np. Kraków – UJ), automatyzacji procesów i funkcji bibliotek czy systemów bibliotecznych stanowią sporą część programów nauczania. Uzupełniane są przez problematykę oceny jakości informacji (np. Kraków – UJ, Lublin, Toruń), określanej czasem jako *Ocena i selekcja dokumentów* (Wrocław). Pojawiają się także szczegółowe zajęcia związane z *Nadmiarem i/lub niedoborem informacji czy Sztuczną inteligencją i sieciami semantycznymi* (Lublin).

Specjalizacyjne przedmioty praktyczne związane są z opracowaniem formalnym i rzeczowym różnych typów dokumentów, z uwzględnieniem analizy i opracowania dokumentów, klasyfikacji wiedzy, heurystyki informacyjnej, tworzeniem bibliografii. Sporo czasu przeznaczono w programach studiów na języki informacyjno-wyszukiawcze (Kraków – UJ), na *Językowy wymiar informacji* (Zielona Góra).

Zarządzanie informacją prezentowane jest m.in. poprzez przedmioty, w trakcie których omawia się organizację ośrodków informacyjnych, zwłaszcza bibliotek, marketing biblioteczny, PR, z kształtowanie zasobów bibliotecznych oraz cyfrowych źródeł informacji (np. *Digitalne źródła informacji* – Lublin). Pojawiają się także tematy o budownictwie bibliotecznym oraz projektowaniu i aranżacji przestrzeni bibliotecznej (Katowice, Kraków – UJ). Pragmatyczny aspekt kształcenia podkreślony jest poprzez praktyki w bibliotekach, różnorodnych ośrodkach informacji, wydawnictwach, czy firmach infobrokerskich, czy poprzez szkolenie w zakresie techniki korzystania z biblioteki (Kraków – UP).

Niektóre ośrodki proponują zdobycie uprawnień pedagogicznych (np. Katowice, Kraków UJ: dla nauczyciela bibliotekarza i nauczyciela technologii informacyjnej), statusu nauczyciela (Kraków – UP), czy ukończenia specjalizacji nauczycielskiej, która pozwala uzyskać uprawnienia zawodowe nauczyciela-bibliotekarza i nauczyciela języka polskiego (Łódź). Inne uczelnie proponują zajęcia związane z systemami informacji edukacyjnej w Polsce i na świecie, organizacją i działalnością np. Szkolnych Centrów Informacji, mediatek (Katowice), czy koncepcjami i praktykami nauczania i wychowania, pracą z młodym czytelnikiem oraz psychospołecznymi aspektami okresu dorastania (Kraków – UP).

Proponowane są także bloki zajęć związanych z biblioterapią, przygotowujące do pracy biblioterapeutycznej w środowiskach osób z różnego rodzaju niepełnosprawnościami (fizycznymi lub intelektualnymi) oraz zaburzeniami w funkcjonowaniu społecznym (Toruń).

Wspomnieć należy również o *E-learning*'u, zdalnym nauczaniu (Katowice, Kraków – UJ), które wspomaga dzisiejszy proces kształcenia się.

Na wszystkich uczelniach wymagana jest też znajomość języków obcych, na niektórych łaciny.

Specjalizacje i specjalności

Absolwenci studiów mają szanse zostać specjalistami z zakresu: informacji naukowej, infobrokeringu, bibliotekarstwa, archiwistyki, księgarstwa, edytorstwa i zagadnień wydawniczych (np. Kraków – UJ), nowoczesnych mediów (Białystok), czy wybrać specjalizację *Społeczeństwo informacji i wiedzy* (Bydgoszcz). Mogą być: bibliotekarzami wszystkich typów bibliotek, brokerami informacji, archiwistami, pracownikami ośrodków i centrów informacji, wydawnictw, księgarni, czy też tzw. współczesnych – nowych mediów tzn. różnego rodzaju serwisów internetowych, także społecznościowych. W profilach absolwentów pojawiają się również odwołania do animatorów kultury (Białystok), czy kultury medialnej w bibliotekach szkolnych (Katowice). Zagadnienia wydawnicze bywają czasem zawężane do dziennikarstwa i prasoznawstwa (Toruń). Zawsze podkreślane są natomiast odniesienia do społeczeństwa informacji i wiedzy.

Chcąc wypełnić zadania przygotowania specjalistów uczelnie opracowały różne specjalności, jak i specjalizacje. I tak na studiach licencjackich studenci mogą poszerzać wiedzę, umiejętności i kompetencje społeczne na:

1) *studiach nauczycielskich* – Kraków – UP

2) kierunku: *Informacja w e-społeczeństwie* w blokach przedmiotów specjalizacyjnych *Informacja w kulturze i mediach* [w modułach w poszczególnych semestrach: 1) Administracja w społeczeństwie informacji i wiedzy, 2) Gospodarka elektroniczna, 3) Elementy marketingu w administracji i gospodarce, 4) Elektroniczne źródła informacji dla administracji i gospodarki oraz 1) Kultura i media w społeczeństwie informacji i wiedzy, 2) Kultura i media w środowisku cyfrowym, 3) Elementy marketingu w kulturze i mediach, 4) Elektroniczne źródła informacji dla kultury i mediów] oraz *Informacja w nauce i edukacji* [w modułach: 1) Nauka i edukacja w społeczeństwie informacji i wiedzy, 2) Elektroniczna nauka i edukacja, 3) Elementy marketingu w nauce i edukacji, 4) Elektroniczne źródła informacji dla nauki i edukacji] – Lublin

3) specjalizacjach: *bibliotekarstwo szkolne* i *infobrokerstwo* – Poznań – Kalisz

4) specjalności *zarządzanie dokumentacją i informacją* na Wydziale Humanistycznym (związanej z instytucjami publicznymi, archiwami, zakładami pracy) – Zielona Góra.

Na studiach magisterskich realizowane są specjalizacje:

5) *Nowoczesna biblioteka, Biblioteka w społeczności lokalnej, Zarządzanie informacją, Kultura medialna w bibliotekach szkolnych, Ochrona i konserwacja zbiorów bibliotecznych, Kultura i edytorstwo książki* – Katowice

6) *Bibliotekarstwo, Broker informacji, Elektroniczne publikowanie i księgarstwo, Zasoby cyfrowe*; a od roku akademickiego 2013/2014 *Infobrokering i wywiad rynkowy, Obiekty i kolekcje cyfrowe, Transfer informacji w społeczeństwie (nauka, technika, gospodarka), Bibliotekarstwo, Dydaktyka informacyjna* – Kraków – UJ

7) *Informacja w środowisku cyfrowym* [z modułami: *Sieciowe zasoby wiedzy, Praktyczne aspekty Internetu, Sieciowe zasoby wiedzy, Usługi informacyjne*]. Wcześniej było to: *Kultura czytelnicza i medialna, Cyfrowe zasoby informacji i wiedzy, Język w kulturze, Systemy i technologie informacyjne* – Lublin

8) *Biblioteki naukowe, Biblioteki publiczne, Broker informacji* oraz od 2013 r. specjalizacja *Bibliotekoznawcza* dla absolwentów innych kierunków – Łódź

9) *Biblioterapia, Dziedzictwo kulturowe książki, Prasoznawstwo, Zarządzanie informacją* – Toruń

10) *Biblioteki cyfrowe, Biblioteki w społeczeństwie wiedzy, Edytorstwo*. Oferta specjalizacji może zostać rozszerzona o opisane w projekcie studiów magisterskich niestacjonarnych: *Biblioteki publiczne i szkolne, Prasa w systemie komunikacji społecznej* – Wrocław.

Na UP w Krakowie prowadzone są również kursy specjalistyczne: *wiedza o prasie i dziennikarstwie, edytorstwo i wiedza o literaturze, informacja naukowa, bibliotekarstwo, historia książki*.

Jak widać większość specjalizacji mieści się w paradygmacie społecznym, niektóre zaś zbliżone są do aspektów informatycznych (od strony tworzenia i wykorzystywania systemów informacyjnych, lecz nie programowania).

Efekty kształcenia

Jak już wspomniano nie wszystkie ośrodki akademickie prezentują szczegółowe opisy efektów kształcenia dla kierunku oraz dla poszczególnych przedmiotów na swoich stronach internetowych (przeanalizowano np. efekty kształcenia ośrodków: Białystok, Kraków – UJ, Lublin, Łódź, Toruń, Warszawa, Wrocław). Niektóre uczelnie zmodyfikowały właśnie programy studiów, inne przygotowały nowe kierunki. Dla stworzenia uogólnionego profilu absolwenta przeanalizowano również opisy programów studiów oraz poszczególnych modułów i przedmiotów (sylabusy).

Studia licencjackie

Profil absolwenta studiów licencjackich skupiony jest na aspektach praktycznych (nawet, jeśli profil studiów określony jest jako ogólnoakademicki). Studia licencjackie mają na celu przygotowanie pracownika biblioteki oraz ośrodka informacji z podsta-

wową wiedzą, umiejętnościami i kompetencjami społecznymi, które pozwolą absolwentowi odnaleźć się w miejscu pracy.

W odniesieniu do wiedzy określanej często jako wiedza podstawowa podkreślane są jej zastosowania w działalności informacyjnej i bibliotekarskiej, czasem też wydawniczo-księgarskiej i archiwalnej. Znajomość dyscypliny (bibliologii i informatologii), jej podstaw teoretycznych, metod i rozwiązań, podstawowych koncepcji i ustaleń, relacji między informatologią, bibliologią, bibliotekoznawstwem, bibliografią, edytorstwem a innymi dyscyplinami, źródeł informacji naukowej oraz profesjonalnej, poprawne używanie terminów naukowych oraz profesjonalnych ma posłużyć absolwentowi w jego działalności informacyjnej oraz podczas wykonywania usług informacyjnych. Poznanie roli działalności informacyjnej, bibliotekarskiej, wydawniczo-księgarskiej i archiwalnej w kulturze i komunikacji społecznej, czy wiedza na temat funkcjonowania mediów, kultury i nauki są także ważne z punktu widzenia prowadzonej działalności praktycznej.

Uniwersalna wiedza, którą ma władać absolwent odnosi się również do historii instytucji i organizacji funkcjonujących w sferze komunikacji społecznej oraz do aktualnie zachodzących zmian w zakresie działalności informacyjnej, szeroko rozumianej. W procesie kształcenia uwzględniane są wpływy czynników zewnętrznych procesów informacyjnych, otoczenia społecznego, uwarunkowań zewnętrznych: zróżnicowanych; kulturowych, społecznych, a także ekonomicznych. W programach zapisana jest jeszcze realizacja treści mówiących o mechanizmach i zjawiskach życia społecznego, zwłaszcza kulturalnego, o współczesnych przemianach cywilizacyjnych, globalizacji oraz przenikaniu się kultur – transgresji.

Świadomość misji instytucji informacyjnych, ich celów i funkcji, a zwłaszcza strategii gromadzenia, przetwarzania i udostępniania informacji akcentowane są na wszystkich uczelniach. Zdobywana przez studentów wiedza odnosi się też do projektowania systemów informacyjnych oraz wdrażania strategii rozwoju np. biblioteki.

Absolwent ma również rozumieć, czym jest środowisko informacyjne człowieka, ma znać modele zachowań informacyjnych i komunikacyjnych, a przede wszystkim orientować się w sprawach czytelnictwa. Potrafi także wykorzystać różne metody i techniki pracy z użytkownikiem, a zwłaszcza metody diagnozowania jego potrzeb oraz oceny i kształcenia kompetencji informacyjnych. Ważnym, podkreślanym aspektem, jest wiedza o metodyce wykonywania zadań, normach, procedurach, narzędziach, technologiach i dobrych praktykach, a więc to, co ma pomóc przyszłemu bibliotekarzowi i specjalście informacji naukowej w codziennej pracy. Do tego dochodzą jeszcze zagadnienia prawne (zwłaszcza z zakresu ochrony własności intelektualnej i prawa autorskiego) oraz ekonomiczne.

Opisywane umiejętności skupione są wokół sprawnego wyszukiwania, oceniania i wyboru informacji relewantnych w stosunku do sytuacji problemowych i potrzeb

informacyjnych użytkowników. Absolwent koniecznie musi posługiwać się źródłami różnego typu i formie, tzn. umiejętnie stosować strategie wyszukiwawcze adekwatne do systemów informacyjnych (także drukowanych). Ponadto powinien umieć tworzyć pochodne źródła informacji np. bibliografie, analizy i opracowania dokumentacyjne, które są pertynentne w stosunku do potrzeb informacyjnych użytkowników. Umiejętność ta powinna być oparta na podstawowych metodach diagnostycznych rozpoznawania potrzeb oraz na skutecznej komunikacji interpersonalnej. Umiejętności interpersonalne odwołują się do pracy w grupie, kiedy absolwent ma np. zaprojektować oraz zrealizować tzw. produkty informacyjne i projekty biblioteczne (również w odniesieniu do bibliotek cyfrowych i wirtualnych). Te ostatnie odnoszą się oczywiście do realizacji typowych zadań gromadzenia, opracowania i udostępniania zbiorów we współczesnym społeczeństwie informacyjnym. W trakcie ich realizacji wykorzystywane są umiejętności porównywania i analizowania różnorodnych rozwiązań wybranych problemów zawodowych. Dodatkowo absolwent powinien samodzielnie i efektywnie wykorzystywać technologie informacyjne i komunikacyjne, uwzględniające obieg informacji i piśmiennictwa, przygotować tekst lub wystąpienie w celach informacyjnych, szkoleniowych i promocyjnych. Swoje tezy i opinie musi uzasadnić, powołując się na dorobek bibliologii i informatologii, różnych dyscyplin pokrewnych oraz profesji. Potrafi też rozróżniać wypowiedzi o charakterze naukowym, profesjonalnym i publicystycznym w obszarze bibliologii i informatologii.

Umiejętności przyszłego bibliotekarza i informatologa odnoszą się również do ewaluacji produktów, systemów i usług informacyjnych oraz do wykorzystania podstawowych przepisów prawa. Dzięki zajęciom prowadzonym w wielu ośrodkach akademickich absolwent powinien umieć obliczyć koszty wybranych przedsięwzięć oraz sformułować typowy wniosek o przyznanie środków finansowych.

Jednocześnie prezentować winien podstawowe umiejętności badawcze, a więc samodzielnie zdobywać wiedzę i rozwijać umiejętności zawodowe, mając świadomość znaczenia kształcenia się przez całe życie (co przynależy także do kompetencji społecznych).

Na wszystkich uczelniach ważne są umiejętności komunikowania się przynajmniej w jednym języku nowożytnym obcym (poziom B2 Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego).

Kompetencje społeczne skupione są wokół ciągłego rozwijania wiedzy i umiejętności, zwłaszcza tych istotnych dla zaistnienia na rynku pracy, na czynnej pracy z zespołem, świadomym określaniu zadań profesjonalnych i chęci odnajdowania jak najlepszych rozwiązań codziennych problemów, ustalaniu priorytetów oraz odpowiedzialności za siebie i za innych (w tym za instytucję, czy wizerunek zawodu).

Ogólne kompetencje odnoszą się do uczestniczenia w budowaniu społeczeństwa informacyjnego, w dążeniu do wyrównywania szans, przeciwdziałania wykluczeniu oraz do aktywnego zachowywania dziedzictwa kulturowego. Dodatkowo w programach

nauczania mowa jest o uczestniczeniu w wydarzeniach kulturalnych realizowanych w rozmaitych formach i za pośrednictwem różnych mediów (także tych najnowszych) oraz o działaniach związanych z szeroko rozumianą sferą kultury piśmienniczej.

Studia magisterskie

Studia magisterskie przygotowują absolwentów o szerszej, a zarazem bardziej szczegółowej wiedzy z zakresu bibliologii i informatologii, gotowych do samodzielnej pracy, również do pracy badawczej. Ich pogłębiona wiedza odnosi się do funkcjonowania społeczeństwa informacji i wiedzy oraz polega na orientowaniu się we współczesnym życiu kulturalnym, co ma pomóc np. w podejmowaniu współpracy z innymi instytucjami.

Zgodnie z opisami kierunków wiedza na temat współczesnych kierunków, problemów oraz badań podstawowych i stosowanych w bibliologii i informatologii na studiach magisterskich ma zostać poszerzona do stanu uporządkowanej, głębokiej i wyczerpującej. Absolwent powinien dokładnie ulokować dyscyplinę w całym obszarze nauki i kultury oraz wykorzystywać jej interdyscyplinarność. Akcentowana jest też własna twórczość i umiejętność doboru metod i technik dla rozwiązania problemów badawczych oraz praktycznych (działalność informacyjna, biblioteczna, wydawniczo-księgarska, archiwalna). Ta możliwość wyboru oparta jest na wiedzy o zasadach, regulach, procedurach oraz różnorodności organizacji, zarządzania i wykorzystywanego public relations. Absolwenci studiów 2 stopnia potrafią także lepiej przeanalizować potrzeby i zachowania odbiorców usług i produktów. Z drugiej strony lepiej identyfikują potencjalnych pracodawców oraz potrafią przeanalizować możliwości prowadzenia własnej działalności gospodarczej, czy ścieżki kariery zawodowej.

W opisie umiejętności podkreślono samodzielność analizowania istniejącej oraz zdobywania nowej wiedzy, rozwijania umiejętności zawodowych, planowania i realizowania oryginalnych projektów, proponowania innowacyjnych procedur, uzasadniania opinii, wniosków i podsumowań, interpretowania oraz dokumentowania przedstawianych informacji. W odniesieniu do pracy z interesariuszami ważne są: wskazanie odpowiednich odbiorców produktów i usług, adekwatność wyboru zasobów informacyjnych i narzędzi, sprawne wykorzystywanie współczesnych technologii informacyjnych i komunikacyjnych, umiejętne wykorzystywanie wiedzy o etyce, jakości, prawie i ekonomii. Posługiwanie się językiem polskim w formie wystąpień ustnych i przygotowanych samodzielnie tekstów oraz językiem obcym (poziom B2+ Europejskiego Systemu Opisu Kształcenia Językowego) także są na wyższym poziomie.

Kompetencje społeczne rozbudowane zostały o inspirowanie innych do zdobywania wiedzy, lepszej realizacji zadań, właściwego i terminowego wykonania planów, odpowiedzialność za instytucję, wizerunek zawodu oraz ogólnie dziedzictwo kulturowe, a również aktywne uczestnictwo w bieżącym życiu kulturalnym.

Zakończenie

Programy studiów prowadzonych dla dyscypliny bibliologia i informatologia pokazują jak wiele zadań stoi przed ich absolwentami. Nie mówi się tylko o bibliotekarzach, lecz także o informatologach, pracownikach informacji, czy usług informacyjnych, edytorach, wydawcach, księgarzach, czy archiwistach. Opisywane efekty kształcenia wskazują natomiast jak wiele zadań stoi przed współczesnymi bibliotekarzami i specjalistami informacji naukowej, infobrokerami, wydawcami, edytorami czy archiwistami.

Krajowe Ramy Kwalifikacji wymusiły refleksję nad kierunkami studiów. Ich programy zostały zmodyfikowane zarówno w odniesieniu do potrzeb interesariuszy, jak i do zmian, jakie zaszły na przestrzeni lat w obszarze nauki i praktyki.

Podsumowując, obecny absolwent powinien charakteryzować się wiedzą teoretyczną z zakresu bibliologii i informatologii, znajomością obowiązujących przepisów i standardów zawodowych, musi umieć docierać do informacji i na jej podstawie wyciągać wnioski, rozwiązywać różnorodne problemy związane z działalnością i usługami informacyjnymi, posługiwać się sprzętem i oprogramowaniem wykorzystywanym np. w bibliotece, czy innym ośrodku (także firmie np. infobrokerskiej) i komunikować się z klientami instytucji.

Kwalifikacje zdobywane w toku studiów nieco różnią się, jeśli porównujemy programy poszczególnych uczelni, lecz jak wynika z niniejszego tekstu można zbudować ogólny zarys ich kwalifikacji. Obecny absolwent nie może się już bowiem kojarzyć jedynie z osobą podającą książki („czasem zakurzone” – zgodnie z pewnym nieprawdziwym dla bibliotekarzy stereotypem), „porządną lecz potulną, pedantyczną, dbałą o szczegóły, nieśmiałą i wycofaną”, lecz musi w pracy wykorzystywać najnowszą wiedzę oraz osiągnięcia technologiczne, które wspomagają działalność informacyjną opartą na szerokich kompetencjach społecznych, umiejętności współpracy i zdobywania informacji także od klientów, tak, aby jak najlepiej zaspokajać ich różnorodne potrzeby informacyjne.

Bibliografia

Akademia Humanistyczna im. Aleksandra Gieysztorza w Pułtuskach. Tryb dostępu: [21 V 2013 oraz 16 V 2014]

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, Wydział Pedagogiczno-Artystyczny w Kaliszu. Tryb dostępu: <http://wpa.amu.edu.pl/dla-kandydata/dla-kandydata/kierunki-studiow/kierunek-informacja-naukowa-i-bibliotekoznawstwo> [11 V 2013 oraz 16 V 2014]

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa. Tryb dostępu: <http://www.inib.uj.edu.pl> [9 V 2013 oraz 16 V 2014]

Uniwersytet Jana Kochanowskiego w Kielcach, Instytut Bibliotekoznawstwa i Dziennikarstwa. Tryb dostępu: <http://www.ujk.edu.pl/ibib/> [21 V 2013 oraz 16 V 2014].

Uniwersytet Kazimierza Wielkiego w Bydgoszczy, Katedra Informacji Naukowej i Bibliologii. Tryb dostępu: http://www.ukw.edu.pl/jednostka/katedra_informacji_naukowej [19 V 2013 oraz 16 V 2014]

Uniwersytet Łódzki, Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. Tryb dostępu: <http://www.kbin.uni.lodz.pl/kbin/> [9 V 2014 oraz 16 V 2014]

Uniwersytet Marii Curie-Skłodowskiej w Lublinie, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa. Tryb dostępu: <http://www.umcs.lublin.pl/bin> ; <https://umcs.lublin.pl/articles.php?aid=2200&mid=68&m-ref=5371>; <http://syjon-1.umcs.lublin.pl/> [19 V 2013 oraz 16 V 2014]

Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu, Instytut Informacji Naukowej i Bibliologii. Tryb dostępu: <http://www.inibi.umk.pl/> [9 V 2014 oraz 16 V 2014]

Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa. Tryb dostępu: <http://www.up.krakow.pl/iinib/> [19 V 2013 oraz 16 V 2014]

Uniwersytet Śląski w Katowicach, Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej. Tryb dostępu: <http://ibin.us.edu.pl/> [19 V 2013 oraz 16 V 2014].

Uniwersytet w Białymstoku, Zakład Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa. Tryb dostępu: <http://inib.uwb.edu.pl/> [19 V 2013 oraz 16 V 2014]

Uniwersytet Warszawski, Instytut Informacji Naukowej i Studiów Bibliologicznych. Tryb dostępu: <http://www.lis.uw.edu.pl/> [19 V 2013 oraz 16 V 2014]

Uniwersytet Wrocławski, Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa. Tryb dostępu: <http://www.ibi.uni.wroc.pl/> [19 V 2013 oraz 16 V 2014]

Uniwersytet Zielonogórski, Zakład Literatury Dawnej, Bibliotekoznawstwa i Edytorstwa Instytutu Filologii Polskiej. Tryb dostępu: http://www.ifp.uz.zgora.pl/index.php?option=com_content&view=article-&id=280&Itemid=61 [19 V 2013 oraz 16 V 2014]

Wyższa Szkoła Biznesu w Pile. Tryb dostępu: <http://www.wsb.pila.pl/aktualnosci/> [19 V 2013 oraz 16 V 2014]

Wyższa Szkoła Umiejętności Społecznych w Poznaniu. Tryb dostępu: <http://wsus.pl/pl> [19 V 2013 oraz 16 V 2014]